

**МОВНА ПАРАДИГМА
СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ**

Кафедра української мови та загального
мовознавства

21-22 квітня 2016 р.

Луганська Народна Республіка

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
„МОВНА ПАРАДИГМА
СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ
МОВ”**

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛУГАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЛУГАНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

Збірник матеріалів
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
„МОВНА ПАРАДИГМА СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ”
21-22 квітня 2016 року
м. Луганськ

Луганськ – 2016

УДК 811.616.2'373.612.2
ББК 81.2-Укр-3
О 23

О23

Мовна парадигма східнослов'янських мов : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22 квітня 2016 року) – Луганськ : Вид-во ЛДУ імені Тараса Шевченка, 2016. – 244 с.

До збірника увійшли пленарні доповіді та статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції „Мовна парадигма східнослов'янських мов”. Матеріали представлені в трьох напрямках – Сучасна лінгвістика. Літературознавство. Лінгводидактика. Дослідники східнослов'янських мов – представники різних наукових шкіл Луганщини, Донеччини, Росії, Молдови та ін. країн – здійснюють аналіз мовних засобів в семантичному, культурологічному аспектах та з погляду їх вивчення в освітніх закладах різних ступенів акредитації.

Видання розраховано для науковців, учителів, студентів, учнів шкіл різних типів, абітурієнтів, широкого кола читачів.

УДК 811.616.2'373.612.2
ББК 81.2-Укр-3
О 23

О23

Языковая парадигма восточнославянских языков: материалы Международной научно-практической конференции (22 апреля 2016 года) – Луганск : Изд-во ЛГУ имени Тараса Шевченко, 2016. – 244 с.

Сборник содержит пленарные доклады и статьи, тезисы участников Международной научно-практической конференции «Языковая парадигма восточнославянских языков». Материалы представлены по трем направлениям – Современная лингвистика. Литературоведение. Лингводидактика. Исследователи восточнославянских языков – представители различных научных школ Луганщины, Донеччины, России, Молдовы и др. стран – осуществляют анализ языковых средств в семантическом, культурологическом аспектах и с точки зрения их изучения в высших учебных заведениях.

Издание рассчитано на научных работников, учителей, студентов, учеников школ разных типов, абитуриентов, широкого круга читателей.

Відповідальний редактор
Редакційна колегія:

Шкуран О.В.
Шкуран О.В.
Серебряк М.В.
Скиба И.Г.

Друкується за ухвалою Наукової комісії Луганського державного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 9 від 21.06.2016.)

Матеріали доповідей та повідомлень, уміщені до збірника, друкуються мовою оригіналу

Відповідальна за випуск:

Шкуран О.В.

© Луганський державний університет імені Тараса Шевченка, 2016

<i>Пырьескина Е.М.</i> Искусство перевода на примере произведения Н. Эркая «Алешка»	130-135
<i>Сердюкова Т.І.</i> Структура та семантика локативних і темпоральних синтаксем Подінців'я	135-139
<i>Серебряк М.В.</i> Методи репрезентації екстралінгвальної інформації в діалектних фразеологічних словниках	139-143
<i>Серебряк М.В., Скиба І.Г.</i> Формування принципів опису фразеологічних одиниць у лексикографії кінця ХІХ – початок ХХ століття	144-147
<i>Соловійова О.С.</i> Особливості використання лексико-фразеологічних засобів в інформаційній війні» (на прикладі конфлікту між Україною та Росією)	147-151
<i>Стеценко Н.М.</i> Основные факторы новостной ценности и новостной медиатекст	151-155
<i>Сулова И.А.</i> Концепт «Служу Отечеству» как один из основных концептов в концептосфере «Русского мира»	155-158
<i>Ткачев В.І.</i> Отображение универсального концепта ЛЮБОВЬ в современной английской языковой картине мира	159-160
<i>Тимошенко Е.С.</i> Особенности омонимии как лингвистического феномена в современном английском языке	161-164
<i>Шевченко А.Н.</i> Лексико-семантический анализ мифонимов в составе античных фразеологизмов	165-168
<i>Шкуран С.А.</i> Влияние ареального массива на формирование китайского национального языка	168-171
<i>Штакина Л.А.</i> Речеактовая конфигурация синергизма «Интервью»	172-175
<i>Юрьева Е.В.</i> Жанры современного рекламного дискурса	175-177
<i>Якименко Л.М.</i> Типи транстекстуальності й форми інтертекстуальності в громадсько-політичній публіцистиці В.Винниченка на «шевченківську тематику»	177-181

Розділ II. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

<i>Калина Н.Ю.</i> Художні стратегії конструювання моделей гендерної ідентичності у прозі Романа Андрияшика	182-186
<i>Колеснікова А.Ю.</i> Семантико-стильові доміанти жанру рубаї у творчості Олеса Лупія	186-189
<i>Левина Н.Н.</i> Творческое освоение производственной темы в русскоязычной повести Мордовии	189-193
<i>Лукьянченко Л.В.</i> Образ Пушкина как литературный и культурный феномен	193-196
<i>Перетята О.С.</i> Особливості використання елементів вербальної магії як етнокультурної сакральної інформації в текстовій площині казок Зірки Ментазюк	196-202
<i>Шалацкая Т.П.</i> Роль антропонимов в панораме женских образов в произведении «Время секундхэнд» Светланы Алексиевич	202-205

РОЗДІЛ III. ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

<i>Амелина Н.В.</i> Опыт эмоционально-оценочного воздействия слова на студентов при формировании языковой личности будущего медицинского сотрудника	206-209
<i>Бурмистренко И.</i> Развитие креативности при изучении имени прилагательного на уроках русского языка в 6 классе	209-213
<i>Глух О.</i> Изучение эпических произведений в старших классах: инновационный подход	214-216
<i>Карпинская Н.В.</i> Технологии педагогического действия: коммуникативный компонент модели современного учителя начального образования	217-219
<i>Кирмикчи С. И.</i> Воспитание гражданственности и патриотизма студенческой молодежи в контексте формирования ценностного отношения к профессиональной деятельности	220-223
<i>Куприна Л.В.</i> Воспитание духовного единства и речевой культуры средствами массовой информации	223-226
<i>Марисеева И.</i> Специфика изучения произведений В. Распутина на уроках литературы: 6 класс	226-230
<i>Назаренко Е.Н.</i> Коммуникативная компетенция как основная цель обучения иностранному языку в системе высшего образования (на примере современного немецкого языка)	230-232
<i>Студеникина В.П.</i> Критериальная основа развития методической компетенции будущего учителя-словесника	232-234
<i>Чепурченко Е.В.</i> Коммуникативная компетентность как составляющая профессионализма школьных библиотекарей	234-237
<i>Черных И.А.</i> Работа по усовершенствованию культуры профессиональной речи будущих врачей	238-240
<i>Шевченко Т.Ю.</i> Коммуникативные учебные действия в сфере лингводидактики начальной школы в контексте языкового образования	241-244

Семантико-стильові доміанти рубаїв Олеся Лупія

**Колеснікова Анна Юрїївна,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри
українського літературознавства
та компаративістики**

Луганський державний університет імені Тараса Шевченка

У творчості Олеся Лупія твори філософської тематики мають спорадичний характер, стають основою поетичної творчості вони в збірках останніх років „Гармонія” (2003), „Батьківщина” (2006), „Вічний рух” (2009).

Провідним жанром рефлексивної спрямованості у творчості письменника стають рубаї, які в стислій формі передають багатий філософський смисл. Жанр рубаї – чотирирядковий вірш філософського змісту, поширений у поезії народів Сходу – увійшов в українську літературу спочатку в перекладах оригінальних творів, а потім з’явився у творчості Д. Павличка, а також М. Брайчевського, М. Клименка, А. Крижанівського, М. Мірошніченка, О. Орача, П. Сороки, Г. Тарасюк та ін. Рубаї – канонічна форма вірша, який поділяється на два бейти (двовірші), у перших двох рядках (першому бейті) висвітлено певну думку, у третьому рядку вона розширена завдяки несподіваному художньому прийому чи образу, останній рядок стає філософським узагальненням, у якому закріплено концептуальну ідею. Загальноприйнятим є римування рубаїв за схемою ААхА, точність і милозвучність рими стає формальною ознакою поетичної довершеності жанру.

В українському літературознавстві ґрунтовне дослідження цього питання здійснено в дисертації О. Сьомочкіної „Рубаї в жанрово-стильовій системі української поезії другої половини ХХ ст.”. Літературознавець зазначає: „Основним мотивом звернення українських поетів, зокрема Д. Павличка, до рубаїв і введення їх в український версифікаційний репертуар, було прагнення збагатити нашу поезію ще одним лаконічним, дуже містким, філософським жанром, який, попри свою канонічність, добре надається до модифікацій, стаючи додатковим джерелом жанротворення” [6, с. 12]. Отже, в українській літературі з’являються рубаї-каламбури, рубаї-паліндроми, рубаї-сатири, рубаї-пародії тощо.

У творчості О. Лупія рубаї, здебільшого, мають класичні тематичні й жанрові риси. Усі рубаї письменника відповідають римуванню ААхА, характеризуються точною, дзвінкою римою. Тематика рубаїв письменника різноманітна – філософські, морально-етичні, громадянські, релігійні, інтимні тощо. Особливу увагу присвячено філософському трактуванню дійсності, визначенню метафізичних основ буття, розкриттю понять вічності, Всесвіту, гносеологічних принципів істинності, вивчено природу та взаємозв’язок аксіологічних доміант у житті людини. У творчості актуалізовано питання про виникнення Всесвіту й людства: „Загадковий Всесвіт, загадкові ми: / Звідки прилетіли, із якої тьми, / Хто ми і навіщо в хаосі отім? / Ми ж таки не просто названі людьми” [2, с. 419].

Всесвіт розглядається як загадковий, безкінечний простір, що залишається дотепер до кінця неосмисленим феноменом. Безмежжя космічного простору спричиняє до

філософських роздумів ліричного героя, відображення першооснов створення Всесвіту – хаосу й тьми, які характеризують первісний його стан. Люди порівнянно з космосом – „маленькі діти” [3, с. 9], які намагаються пізнати його витoki та закономірності.

Гносеологічні проблеми також набувають важливого значення у творчості письменника, серед них провідне місце належить істині як ідеалу пізнання. Істинне знання відкрите не кожному, а хто зможе осягнути ще незвідане, „зможе і зорею спалахнути” [2, с. 414]: за прадавнім повір'ям, „зорі вважали „душами померлих людей”, які відзначалися на землі добрим, безгрішним життям” [5, с. 57]. Про унікальність істини стверджується в іншому рубаї: „В чім істина, – того ніхто не знає, / Та кожен велемудро заявляє, / Що це йому єдиному відомо. / Але ж двох істин в світі не буває” [2, с. 420]. Використання опозиції „ніхто не знає” та „кожен заявляє” створює виразний художній прийом протиставлення, а афористичність останнього рядка стає філософським висновком, у якому сконцентровано загальну ідею. У творі зазначається, що осягнення істини стає відповідальною справою й не потребує демагогії.

У рубаях постають вічні філософські питання, серед яких є проблеми сутності буття, його кінечності. Ліричний герой усвідомлює скороминущість життя, але він не втрачає віру в цілі та ідеали, які були для нього визначальними. Він розмірковує про важливість тих чи тих загальнолюдських цінностей, які допомагають йому жити, насолоджуватися своїм життям. Як відзначають учені, сенс життя людина шукає впродовж свого існування, сам пошук зумовлює життя людини. Основоположним стає осмислення часового проміжку відведеного людині, тому час у рубаях відображено як важливий чинник розвитку. Загалом час автор розуміє як певний невідновлюваний плин з минулого в майбутнє, усередині якого відбуваються всі події та процеси буття. Швидкоплинність часу у творах письменника зображено за допомогою метафор: миттю дорожити, хапати секунди [2, с. 413], афористичним для рубаїв цього типу стає вислів „Жорстокий час усе, як сон, розвіяв” [2, с. 422]. Ліричний герой намагається зосередитися на важливості життєвого часу, його не лякає смерть: „Не журися, що швидко минають літа, / Філософія часу занадто проста: / Кожну хвилю сприймай, як дарунок Богів, / Кожна хвиля наступна твоя – золота” [2, с. 420].

Скороминущість життя відображено за допомогою його ототожнення із хвилями (архаїчна лексема, що надає урочистості викладу в значенні хвилина), які можуть швидко закінчитися. Однак останній рядок виражає життєстверджувальний пафос твору – відведені хвилі є золотими, тобто найкращими, найціннішими, бо ліричним героєм усвідомлене їхнє значення.

У рубаях письменника відчуваємо тісний зв'язок між життям та релігією. Віра в Бога допомагає „у час найважчий”, сприяє душевному очищенню (у молитві). Ліричний герой указує на залежність людини від „Божої волі”, вищої справедливості: „Що Бог послав, тим і живи, мій друже, / Якщо замало, не журися дуже” [3, с. 9]. Народження й тривалість життя людини, а також усього біологічного світу зумовлені „Божою ласкою”, смерть людини стає переходом у потойбічний світ, де основою спасіння стає її земне життя, тому особлива увага в рубаях зосереджена на морально-етичних домінантах особистісного розвитку людини.

Морально-етичні рубаї письменника спрямовані на виявлення основних особистісних ідеалів, серед яких добро, віра, щастя, любов, дружба, честь, шанування родинних взаємин, що стають джерелом життєвих сил. Чесність і порядність, наприклад, зумовлюють збереження людської гідності, стають визначальними рисами у формуванні особистісних критеріїв розвитку: „Як далі бути і як далі жити, / Щоб не страждати так і

не тужити? / Найголовніше, як би не складалось, / Ім'ям своїм і честю дорожити” [2, с. 425].

Щастя для ліричного героя полягає не у володінні багатствами світу, а в душевному багатстві – щедрості, чуйності, доброзичливості, що роблять людину щасливою, допомагають у подоланні життєвих проблем. Ліричний герой позначений оптимістичним світоглядом, скеровує свої думки тільки в майбутнє, воно постає для нього повним новими, радісними подіями: „І про майбутнє думаю щоденно, / Як там цвістиме наш родинний сад” [2, с. 421].

У рубаях наявні поетичні рефлексії, що становлять аксіологічну систему, у ній виокремлюються: цінність творення (творча діяльність), цінність переживання (краси мистецтва чи природи), суспільні цінності (свобода, патріотизм, гуманізм). Загалом рефлексія в літературознавстві тлумачиться як „емоційне осмислення у художньому творі автором власних переживань, роздуми над динамікою душевного стану” [1, с. 578]. Цінність творчої діяльності, оцінка її естетичної довершеності відбувається в рубаї: „Думки, думки! Пливають, немов ріка, / Невпинна, повноводна, гомінка, / Дрібні летять у безвість і зникають, / Вагомі хвиля підійма важка” [2, с. 413].

У наведеному творі в стислій формі передано осмислення творчої праці, художній ефект створюють антитеза (дрібні / вагомі), порівняння (немов ріка), метафори, уособлення (думки наділяються ознаками живих істот). Символічного значення набуває образ ріки, що означає постійну мінливість світу, так, за висловом Геракліта, „не можна двічі увійти в одну й ту ж річку”. Отже, у відборі найсуттєвіших думок першочергове значення має час, його плін зберігає тільки найвагоміше з усього зробленого.

Інша група рубаїв присвячена усвідомленню цінності сприйняття природної краси, гармонійності світобудови: „Щасливий від того, що стільки вже літ / Милує мене у саду ніжний цвіт, / Щороку інакший, щороку ще кращий, / Завжди молодий, як і цілий наш світ” [2, с. 418].

У творі передається захоплення красою природи, яка ніколи не перестає дивувати ліричного героя, його думки скеровані до оспівування її життєдайності. Відображується циклічність природних процесів, могутність відновлювальної сили природи, що надає життєвої наснаги та оптимізму. Загалом крізь образ природи відкривається внутрішній світ ліричного героя, який прагне до єднання та гармонії з природою, до пошуку нових вражень. Третій рядок рубаю відтворює суб'єктивне враження ліричного героя, а останній – за законами жанру – містить узагальнювальну думку, що створюється за допомогою художнього порівняння. В інших рубаях ліричний герой радить наслідувати природу („Дивися, як буває світ довкола” [2, с. 423]), оспівує красу архітектурних споруд („Довершеність дзвінниці незрівнянна” [2, с. 420]).

Не залишаються осторонь чотиривіршів О. Лупія суспільні цінності, серед яких свобода, гуманізм, патріотичні ідеали. Зображено вади суспільства: фальшивість, фарисейство („Немає благородства, ні порядності / Як є, то бачу, тільки для парадності...” [2, с. 415]), нерішучість, боягузтво („А трапиться халепа вже не чути, – / Розбіглися. Подалі від біди” [2, с. 425]). Стверджується цінність самопожертви заради Батьківщини.

Найпоширенішими поетичними засобами в рубаях О. Лупія стають порівняння (летять, немов птахи; пливають, немов ріка), антитези й опозиція (добро і зло, життя і смерть, весело і сумно), уособлення (життя, смерть, доля тощо), епітети (весна барвиста; річка вередлива; земля щаслива; барвистоквітні сади; щиросердне звернення; прикладки: поля-золотодари, промінь-волоконце), метафори про природні явища (грім ударив, день зустріла злива, сміються квіти), про час (час накриє рястом, час усе розвіяв) та ін.

Частими є анафори, які сприяють виділенню окремих рядків рубаїв. Піднесений тон творів зумовлений використанням урочистої лексики: благоговіти, пророкувати, ближній, святий, осанна тощо. Ритмотектонічна структура п'яти- й шестистопного ямбу з частими пірихіями передає інтонацію спокійну, розважливу, яка відображає специфіку жанру.

Отже, у рубаях відображено рефлексії ліричного героя щодо сутності та скороминушності життя, вічності й часу як філософських понять, пошуку істини, народження та розвитку Всесвіту, відображення морально-етичних чинників розвитку особистості. Філософські світоглядні позиції тісно поєднуються у творах з релігійністю, що зумовлює відповідне трактування взаємозв'язку життя й смерті, людини й Бога. У творах через осягнення класичної композиційної та змістової структури жанру подано аксіологічну систему домінант.

Список використаної літератури

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 752 с.
2. Лупій О. В. Поезії. Вибрані твори / О. В. Лупій. – К. : Укр. письм., 2010. – 534 с.
3. Лупій О. В. Рубаї : поезії / О. В. Лупій // Дзвін. – 2006. – № 5 – 6. – С. 9 – 10.
4. Мишанич О. В. Олесь Лупій : Штрихи до літературного портрета / О. В. Мишанич. – К. : Гранослов, 2001. – 34 с.
5. Словник символів / за заг. ред. О. Потапенка. – К. : Ред. часоп. „Народознавство”, 1997. – 156 с.
6. Сьомочкіна О. М. Рубаї в жанрово-стильовій системі української поезії другої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 „Порівняльне літературознавство”/ О. М. Сьомочкіна. – К., 2005. – 17 с.